

Neža Vrhovec, Alenka Gril

Umeščanje novega mladinskega centra v skupnost¹

Predstavljena je študija primera novega mladinskega centra na obrobju mesta. O ustanovitvi so povedali svoje mnenje direktorica javnega zavoda, mladinski delavci in mladi uporabniki. Raziskovanje je poskušalo odgovoriti na dve vprašanji: kako vzpostaviti mladinski center kot skupnostni prostor in kako v njem spodbuditi participacijo mladih. Ugotovitve kažejo, da je sodelovanje različnih deležnikov in prebivalcev ključno za pridobivanje podpore lokalne skupnosti mladinskemu centru in da mora razvoj dejavnosti temeljiti na participativnih procesih v skupnosti. Mladinski delavci spodbujajo participacijo prebivalcev in mladih udeležencev z vzpostavljanjem dialoga, v katerem lahko ti izražajo svoje ideje in potrebe, mladinski delavci pa temu prilagajajo dejavnosti, mlade vključujejo kot pomočnike in sodelavce v dejavnosti in skrb za prostor oziroma jim omogočajo uresničitev lastnih projektov z zagotovitvijo ustrezne podpore in družbe vrstnikov. Participativni pristopi pripomorejo h krepitvi zaupanja in povezanosti med ljudmi v skupnosti.

Ključne besede: mladi, participacija, mladinsko delo, terensko delo, socializacija, mladinski delavci.

Neža Vrhovec, magistrica socialnega dela, je bila že v času študija prostovoljka v javnem zavodu na področju dela z mladimi, kjer je aktivno sodelovala pri vzpostavitvi skupnostnega centra, kamor so pretežno zahajali mladi. Zaposlena je kot koordinatorica pomoči na domu v Zavodu za oskrbo na domu. Kontakt: nezavrh@gmail.com

Alenka Gril, doktorica psiholoških znanosti, je docentka za socialno delo, zaposlena na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani. Posebno pozornost namenja preučevanju procesov inkluzije in participacije mladih v kontekstih izobraževanja, prostega časa, vrstniških skupin, družbenega in političnega udejstvovanja v skupnosti. Kontakt: alenka.gril@fsd.uni-lj.si

Embedding a new youth center in the community

A case study of a newly established youth center in a suburban neighborhood is presented. Opinions about this were collected from the director of this public institution, youth workers and young participants. The study was guided by two questions: how to establish a youth center as a community space in the neighbourhood, and how to encourage the participation of young people in it. The findings show that the cooperation of various stakeholders and residents is key to gaining local community support for the youth center, and that the development of activities should be based on participatory processes in the community. Youth workers encourage the participation of residents and young participants by establishing a dialogue, where they can express their ideas and needs, and then youth workers can adapt activities accordingly, include them as assistants and collaborators in activities and care for the space, or enable them to realize their own projects, and provide them with appropriate support and company of peers. Participation contributes to the strengthening of trust and connection between people in the community.

Keywords: youngsters, participation, youth work, outreach, socialisation, youth workers.

Neža Vrhovec, MA of social work, during study she was a volunteer at the Public Institution Mladi zmaji, where she actively participated in the establishment of a community center where mainly young people gathered. She is currently employed as a home care coordinator at the Institute for Home Care. Contact: nezavrh@gmail.com

Alenka Gril, PhD in psychology, is an assistant professor for social work, employed at the Faculty of social work, University of Ljubljana. She focuses on the study of processes of inclusion and participation of young people in the contexts of education, leisure, peer groups, and civic and political participation in the community. Contact: alenka.gril@fsd.uni-lj.si

¹ Prispevek je sofinancirala Javna agencija RS za raziskovalno, razvojno in inovacijsko dejavnost (ARRIS), v okviru raziskovalnega programa Uporabna razvojna psihologija (št. P5-0062).

Alenka Gril
0000-0003-1547-7816

Uvod

Vloga mladinskih centrov pri socializaciji mladih

Mladinski centri so prostori srečevanja v lokalnem okolju in so namenjeni predvsem kakovostnemu preživljanju prostega časa mladih (Gril, 2011; Mreža MaMa, b.d.). Dejavnosti potekajo v okviru načrtovanega programa krepitve kompetenc mladih na različnih področjih (npr. neformalno učenje in usposabljanje, spodbujanje ustvarjalnosti, iniciativnosti in avtonomije, zdrav življenjski slog, prostovoljstvo, medgeneracijsko sodelovanje, aktivno državljanstvo, mobilnost), večinoma s finančno podporo lokalnih skupnosti ali države (Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, 2010, 4. člen).

Poleg tega mladinski centri zagotavljajo prostor in opremo za izvajanje mladinskih dejavnosti na neformalno pobudo mladih in mladinskih programov drugih lokalnih mladinskih organizacij, se povezujejo tudi s šolami, centri za socialno delo in drugimi institucijami v lokalnem okolju (pa tudi na regionalni, nacionalni ali mednarodni ravni). To je ključno za doseganje cilja spodbujanja družbenega vključevanja mladih, zlasti tistih z manj priložnostmi, saj tako preprečujemo njihov zdrs v socialno izključenost (Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, 2010, 28. člen). S krepitvijo formalne socialne mreže mladinski centri mladim zagotavljajo celostno podporo psihosocialnemu razvoju in krepijo skupnost.

V Sloveniji so mladinski centri pogostejši v urbanih središčih kot na podeželju. Ta oblika skupnostnih prostorov za mladinske dejavnosti se v nekaterih lokalnih skupnostih ohranja še iz Jugoslavije, v drugih pa jih, vse od devetdesetih let 20. stoletja, ustanavljajo bodisi lokalne skupnosti, kjer programe organizirajo javni zavodi (ki delujejo na področju mladinskega ali socialnovarstvenega sektorja), bodisi mladinske organizacije, ustanovljene kot društva, na pobudo neformalnih skupin mladih (Gril, 2011). V mladinskih organizacijah že samo upravljanje mladinskega centra mladim zagotavlja možnost soodločanja o družbenih dejavnostih v svojem kraju. S tem ne le pridobivajo vodstvene kompetence, temveč pripomorejo k razvoju skupnosti, npr. h krepitvi socialnih mrež (Cicognani in Zani, 2015). Pri tem ostajata odprti vprašanji, kako lokalna skupnost podpira delovanje mladinskega centra in kako pripravljena je ustanoviti nove, zlasti tam, kjer prostorov za mladinske dejavnosti ni.

Vse dejavnosti mladinskega centra naj bi temeljile na načelih prostovoljne udeležbe in participacije mladih (Gril, 2011; Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, 2010). Udejstvovanje v mladinskih organizacijah namreč spodbuja pozitiven razvoj mladih (Bower idr., 2023), zmanjšuje antisocialno vedenje in opuščanje šolanja (Agans idr., 2014; Eisman idr., 2017) ter povečuje pripravljenost na prihodnje družbeno ali politično udejstvovanje (Gril, Klemenčič in Autor, 2019). Poleg prispevka k individualnemu razvoju mladih ima participacija v mladinskem centru pomembne učinke za organizacijo in skupnost (Checkoway in Gutiérrez, 2006; Kiilakoski, 2020; Ramey idr., 2018).

Da bi mladi prevzeli aktivno vlogo v mladinskem centru, je pomembno zagotoviti varnost, podporne odnose z odraslimi in vrstniki ter možnosti za učenje (Strobel idr., 2008). Odrasli mentorji oziroma mladinski delavci spodbujajo iniciativnost mladih, usmerjajo in koordinirajo izvajanje dejavnosti z mladimi in so jim v oporo pri reševanju različnih problemov (pri dejavnostih, v medosebnih odnosih in pri osebnih težavah pri odraščanju); so torej v vlogah mentorjev, koordinatorjev, sodelavcev in svetovalcev (Gril, 2011; Larson in Wood, 2006). Mlade naj bi vključili tudi v evalvacijo dejavnosti, saj je za učenje iz izkušenj sodelovanja nujno, da izvedbo dejavnosti kritično ovrednotijo, tako z vidika rezultatov kot tudi procesa izvajanja in lastne vloge (Larson in Wood, 2006).

Mladinski delavci in delavke s svojim ravnanjem dajejo mladim zgled in jih usmerjajo v družbeno sprejemljive oblike vedenja, s tem pa jim posredujejo tudi lastna stališča in jih spodbujajo k sprejemanju prosocialnih vrednot (Gril, Klemenčič in Autor, 2009; Larson in Wood, 2006). Ne nazadnje s komuniciranjem z organizacijami v skupnosti pomembno pripomorejo k osmišljanju delovanja mladinskega centra med udeleženci in večji prepoznavnosti mladinskega centra v lokalnem, regionalnem in nacionalnem okolju (Brennan, Barnett, in Lesmeister, 2007; Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, 2010).

Participacija kot etično načelo in način mladinskega dela

Vprašanje, kako zagotoviti participacijo mladih, se poraja pri vsaki obliki dejavnosti z mladimi, tudi v mladinskem centru. Participacija je namreč otrokova pravica, opredeljena v Konvenciji Združenih narodov o otrokovih pravicah (1989, 12., 13. in 14. člen), iz katere izhaja, da je treba dati mladim priložnost, da izrazijo svoje mnenje in se njihovo mnenje upošteva pri odločitvah, ki zadevajo njihovo življenje, da lahko iščejo, prejmejo in dajejo najrazličnejše informacije in ideje. Mladinski delavci so se torej dolžni z mladimi posvetovati, tj. jih informirati, poslušati, slišati in upoštevati njihove odločitve. Delati morajo skupaj z mladimi, ne pa zanje.

Participacija zahteva aktivno udeležbo mladih pri izvajanju dejavnosti in resnično vplivanje na odločitve, ki zadevajo njihovo življenje ali proizvedejo določen rezultat, ne pa njihovo simbolično ali pasivno navzočnost pri delovanju odraslih (Checkoway in Gutiérrez, 2006). Ni pomembno samo, ali so mladi udeleženi v dejavnostih, temveč tudi, kako so udeleženi. Participacija mladih je učinkovita, če izhaja iz njih samih. Zato je treba ustvarjati priložnosti za mlade, da sodelujejo pri načrtovanju in organiziranju dejavnosti, se odločajo in vplivajo na njen potek in rezultat ter pripomorejo k razvoju javnih storitev in programov dejavnosti v skupnosti (Gril, Klemenčič in Autor, 2009).

Pri ustvarjanju priložnosti za participacijo mladih lahko upoštevamo različne modele. Hartova lestvica participacije (Hart, 1992) opredeli: tri stopnje neparticipacije, pri kateri se mladi sicer udeležujejo dejavnosti, lahko tudi

izrazijo svoje mnenje, vendar bodisi ne poznajo namena dejavnosti bodisi načina uporabe njihovih idej; in pet stopenj prave participacije, pri kateri se udeležba in vplivanje mladih povečujeta v vseh fazah izvajanja dejavnosti (4. raven = pripisana participacija in informiranje mladih; 5. raven = svetovanje in informiranje mladih; 6. raven = iniciativa odraslih, soodločanje z mladimi; 7. raven = iniciativa mladih in vodenje; 8. raven = iniciativa mladih, soodločanje z odraslimi).

Alternativno lestvico participacije je razvil Shier (2001). Razlikuje pet ravni udejstvovanja mladih: 1. odrasli mlade poslušajo, 2. odrasli mlade podpirajo pri izražanju mnenja, 3. upoštevajo njihovo mnenje, 4. jih vključijo v odločanje, 5. delijo z njimi moč in odgovornost za odločitve. Na vsaki ravni imajo odrasli in organizacije odgovornost, da zagotovijo participacijo mladih, in sicer z individualno zavezanostjo (za odpiranje dialoga), uporabo ustreznih metod (za zagotavljanje možnosti) ter organizacijskimi postopki in strateškimi dokumenti (ki določajo obveznost upoštevanja glasu otrok) (Kiilakoski, 2020).

V obeh navedenih modelih se mladi vse bolj vključujejo v vse več faz dejavnosti in prevzemajo vse več odgovornosti; odrasli pa postopno opuščajo vodenje in usmerjanje ter ostajajo v vlogi (po)svetovalcev in soodločevalcev.

Mladinske delavke in delavci naj bi mladim omogočili smiselno participacijo, za katero je značilno, da je etična (transparentna, poštena, zanesljiva, prostovoljna – zagotavlja spoštovanje in dostojanstvo mladim), varna (zagotavlja pravico do zaščite), ne diskriminira (zagotavlja enake možnosti za udeležbo vsem) in do mladih prijazna (posamezniku omogoča udeležbo po njegovih najboljših močeh) (Lansdale, 2010).

Ta načela, ki opredeljujejo ustrezen način spodbujanja participacije mladih, sovpadajo z etičnimi načeli mladinskega dela. Mednarodni kodeks mladinskega dela ta načela namreč opredeli tako: kazanje spoštovanja mladim in zagotavljanje njihovih pravic, spodbujanje dobrega počutja in varnosti mladih, spodbujanje socialne pravičnosti ter preprečevanje diskriminacije mladih in v družbi na sploh, zagotavljanje dialoga, prevzemanje odgovornosti za mlade in priznavanje meja med poklicnim in zasebnim življenjem (ACT Youth Work, 2023).

Participacija mladih ni odvisna le od podpornega odnosa mladinskih delavcev. Nanjo sovplivajo številni dejavniki, tako na družbeni makroravni in ravni lokalne skupnosti kot tudi na ravni posameznika, in participacijo spodbujajo ali zavirajo (Barrett, 2015). V praksi lahko prepoznamo najrazličnejše ovire participaciji, od konkretnih situacij in dejavnosti ter neznanja, nekompetentnosti ali nepripravljenosti odraslih, da poslušajo, slišijo in upoštevajo mnenje mladih, do kulturnih norm in vrednot ter družbenih razmerij moči in neenakosti (Rutar, 2013).

Zato je pomembno, da se mladinske delavke in delavci udeležujejo izobraževanja in usposabljanja, da lahko možne ovire v posameznem kontekstu ozavestijo in jih zmorejo v praksi premostiti ali preprečiti njihov vpliv, da bi tako mladim lahko zagotovili čim kakovostnejše izkušnje participacije, ki jim bodo osmislile življenje.

Problem raziskave

Poglavitni namen raziskave je bil preučiti, kako umestiti nov mladinski center v sosesko. Usmerili smo se na dva cilja, in sicer, kako vzpostaviti mladinski center v soseski na obrobju mesta, kjer ni drugih javnih prostorov za mlade, in v kakšnih razmerah je mogoče zagotoviti njegovo delovanje oziroma spodbuditi lokalne mlade k sodelovanju in sooblikovanju javnega prostora. Oblikovali smo tri raziskovalna vprašanja:

1. Kako vzpostaviti delovanje novega mladinskega centra v skupnosti?
2. Kako spodbuditi participacijo mladih v mladinskem centru?
3. Kako delovanje mladinskega centra vpliva na skupnost?

Metoda

Vrsta raziskave

Raziskavo smo zasnovali kot študijo primera novega mladinskega centra v skupnosti. Gre za eksplorativno raziskavo, usmerjeno v celovit opis in odkrivanje spletov značilnih potekov dogodkov in dejavnosti, možnosti doživljanja in ravnanja v sistemu, tako z vidika izjemnosti kot tipičnosti (Mesec, 2007). Hkrati gre za kvalitativno raziskavo, saj smo z intervjuji več različnih deležnikov mladinskega centra zbirali izkustveno gradivo v obliki besednih opisov in pripovedi in ga tudi tematsko analizirali.

Viri podatkov in udeleženci

Vir podatkov je spletna brošura o novem mladinskem centru, z opisom izvedbe projekta njegove ustanovitve. Drugi vir podatkov so dnevniški zapisi dogajanja v mladinskem centru raziskovalke, ki je v njem delala kot prostovoljka.

Udeleženci v raziskavi so bili posamezniki iz različnih skupin udeležencev mladinskega centra: pet mladih, rednih uporabnikov (tri deklice, stare 9 in 10 let, in dva fanta, stara 10 in 15 let), ki živijo v soseski; pet mladinskih delavcev (štiri ženske, en moški), dve iz novega mladinskega centra in trije iz drugih mladinskih centrov; direktorica javnega zavoda in idejna vodja projekta novega mladinskega centra.

Merski pripomočki

Podatke smo zbirali s pomočjo različnih metod: polstrukturiran intervju, skupinski pogovor in odkrito opazovanje s popolno udeležbo. Oblikovali smo tri vprašalnike z odprtimi vprašanji za polstrukturirane intervjuje z uporabniki, mladinskimi delavci in direktorico. Nekaj vprašanj je bilo enakih, le slogovno preoblikovanih glede na starost sogovornikov in vlogo v mladinskem centru, druga so se razlikovala po temah, ki smo jih z njimi obravnavali (z direktorico

zavoda smo obravnavali prvo raziskovalno vprašanje, z mladinskimi delavci vsa tri, z uporabniki pa drugo in tretje).

Za skupinski pogovor z uporabniki smo uporabili tehniko sodelovalno dialoškega raziskovanja pozitivnih značilnosti sebe, organizacije in okolja delovanja (Cooperrider, Whitney in Stavros, 2008). Skupinski pogovor smo izvedli dvakrat. V prvem smo postavili široki vprašanji: kaj je uporabnikom všeč v mladinskem centru in kaj bi lahko bilo bolje. V drugem smo udeležence najprej spodbudili, naj predlagajo ideje za manjše projekte, ki bi bili izvedljivi in bi spodbudili vključevanje drugih uporabnikov, nato so načrtovali izvedbo in razmišljali o dilemah, po koncu projekta so še ovrednotili rezultate v razpravi o zadovoljstvu in možnih izboljšavah.

Postopek zbiranja podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo od aprila do junija 2022. Vsi udeleženci in starši mladoletnih so podali pisna soglasja. Vse pogovore smo snemali. Vsi intervjuji so potekali individualno. Intervjuji z direktorico in mladinskimi delavci so trajali med 45 in 60 minut, z uporabniki pa v povprečju 10 minut.

Prvi skupinski pogovor je potekal maja, drugi, ki smo ga izvedli v treh srečanjih, pa maja in junija. V obeh so sodelovali različni udeleženci, nihče ni sodeloval v obeh, razen ene raziskovalke, ki je bila hkrati udeleženka pogovora (ob vodenju in usmerjanju pogovora je podajala tudi svoje mnenje). V prvem pogovoru, ki je trajal 20 minut, je sodelovalo pet oseb, ena zaposlena in štirje uporabniki, stari med 9 in 11 let, tri deklice in en fant. V drugem pogovoru sta sodelovali dve uporabnici, stari 10 in 15 let. Pogovor je potekal trikrat, prvič smo prišli do ideje za manjši projekt, drugič smo načrtovali izvedbo in tretjič opravili evalvacijo. Zaradi šolskih obveznosti se starejša uporabnica ni udeležila drugega in tretjega srečanja in ni izpeljala svoje ideje, tako da sta raziskovalka in mlajša uporabnica sami dokončali celoten potek sodelovalno dialoškega raziskovanja. Ker je cel postopek potekal v mladinskem centru, so bili posredno vpleteni tudi drugi uporabniki, če so to želeli.

Opazovanje s popolno udeležbo je potekalo dva meseca v prostorih mladinskega centra, v času obratovalnih ur, ob ponedeljkih in petkih popoldne. Izvajala ga je ena raziskovalka, prostovoljka v mladinskem centru, ki je vse obiskovalce obvestila o raziskovanju. Med opazovanjem je bila popolnoma vključena v skupino, prevzela v njej običajno vlogo mladinske delavke in sodelovala pri aktivnostih. Ob tem je vodila dnevnik o dogajanju in svojih vtisih; vsak zapis je opremila z naslovom, datumom in imenom ter dopisala vlogo vsakega sodelujočega v mladinskem centru (uporabnik ali mladinski delavec).

Postopek analize podatkov

Zvočne posnetke intervjujev smo transkribirali. Da bi zavarovali osebne podatke, smo intervjuje označili s šiframi: za mladinske delavce smo uporabili

kratico MD, za uporabnike UP in dodali zaporedno črko abecede (od MDA do MDD; od UPA do UPD). Intervjuje smo tematsko analizirali po posameznih raziskovalnih vprašanjih. Vse intervjuje smo kodirali (odprto in osno), le intervju z direktorico in skupinski pogovor smo povzeli. Dnevniške zapisnike opazovanja smo za vsak dan razporedili po temah.

Rezultati

Ustanovitev mladinskega centra

Ideja za ustanovitev novega mladinskega centra se je oblikovala na srečanju predstavnikov javnih zavodov z vodstvom občine. Tam je bila dana informacija o možnosti spremembe namembnosti več odpisanih objektov javnega podjetja. Direktorica javnega zavoda mladinskega centra je predlagala, da jih namenijo za mladinske dejavnosti in tako rešujejo problematiko pomanjkanja prostorov za mlade. S tem bi tudi upoštevali načela trajnostnega razvoja. Ob soglasju občine so razvili dva projekta prenove objektov: v mobilni in stacionarni mladinski center.

Pri načrtovanju in izvedbi projekta so se pojavili trije veliki izzivi. Prvi je bil, kam objekt namestiti, ker je precej velik in potrebuje veliko prostora. Pogoj je bil, da stoji v sivi coni na obrobju mesta. Direktorica meni, da je treba ustvarjati nove mladinske centre na območjih, ki jih resnično potrebujejo, kjer ni veliko možnosti in dogajanja za mlade. Glede na to je lokacijo dodelila občina. Drugi izziv je bil, kako obnoviti objekt, da ne bi vzbujal videza propadle stavbe. Tretji izziv je bil upoštevanje vse zakonodaje.

Drugega izziva so se lotili ustvarjalno: objekt naj v prostoru vizualno deluje kot umetniški objekt; predelava objekta se dogaja na lokaciji, skupaj s prebivalci soseske in kot počitniški program za otroke in mladino; ime mladinskega centra mora nastati v moderiranem procesu, skupaj s prebivalci soseske; za upravljanje mladinskega centra iščejo partnerje v skupnosti (povzeto iz brošure javnega zavoda mladinskega centra).

V izvedbo projekta so vključili celotno skupnost, v kateri stoji objekt in ki ji je nov mladinski center namenjen. To je povečalo možnosti za uspeh. Pomembno je, da lokalna skupnost mladinski center posvoji, saj je končni cilj projekta, da se javni zavod umakne iz projekta in upravljanje mladinskega centra prevzamejo ljudje iz skupnosti. Tako bi resnično postal skupnostni center, ki bi bil povezovalni člen okoliških prebivalcev.

Pri tem se postavlja vprašanje, kdo je prava oseba za to, da določeni posamezniki ali skupine v skupnosti ne bi bile izključene, in bi bila pripravljena sprejeti odgovornost. Direktorica zagovarja rešitev, da upravljalško vlogo prevzame več oseb iz različnih generacij. Meni, da mora imeti prostor element javnosti, da doseže čim več ljudi in da bi se različni ljudje v njem počutili dobro.

Direktorica je dejala, da se je treba zavedati, koliko nevidnega dela je za takim projektom. Vloženega je bilo precej truda, še preden je bil projekt

odobren. Za uresničitev je bilo potrebne veliko vztrajnosti, saj so doživljali nenaklonjenost in nezaupanje v projekt. Zato je bilo potrebnega veliko dokazovanja, da je projekt možno izpeljati. K temu je odločilno pripomogel že prej uspešno uresničen projekt mobilnega mladinskega centra. Za izvedbo projekta je bila pomembna podpora različnih akterjev, tj. župana, javnega podjetja – donatorja rabljenega objekta, različnih strokovnjakov na področju gradnje in projektiranja ter drugih ljudi, ki so želeli sodelovati. Dodala je, da na začetku projekta ne moreš predvideti vseh izzivov, s katerimi se boš srečal na poti, zato je treba sproti reševati probleme.

Začetek delovanja mladinskega centra

Po mnenju mladinskih delavcev sta za uresničitev ideje mladinskega centra potrebna iniciativa in preverjanje ustreznosti načina dela.

Najprej je ideja, potem iniciativa. Nekdo nekaj naredi, se pogleda, če to funkcionira, se določi neki krajši rok, daljši rok, potem se pa na neki točki odločiš, da boš to skozi fural. (MDA45)

Poleg tega je treba preveriti, ali se ideja sklada s potrebo lokalne skupnosti.

Jaz bi rekla, da začneš v lokalni skupnosti pogovor s prebivalci lokalne skupnosti. Najprej preveriš, če se tudi njim zdi to potreba. (MDC28)

Za ta namen je možno izvesti anketo in jo poslati čim več ljudem, da dobimo stvarjšo idejo o resničnosti.

Pomembno je pridobiti podporo in zaupanje ljudi v skupnosti za mladinski center. Za to je nujna samopromocija lastnega dela.

Začeti je treba torej pri tem, da se znaš predstaviti ljudem, pa povedati, kaj že delaš, in potem pri ljudeh čakati na povabilo, da bodo rekli: »Ej, mi pa rabimo neki takega, kar vi delate.« (MDB42)

Veliko časa je treba preživeti z uporabniki in z njimi vzpostaviti odnos, v katerem se bodo počutili varne in se bodo dovolj sprostili, da bodo zaupali svoje razmišljanje. Pri tem ne smemo pozabiti na prilagodljivost in vztrajnost. Uporabnike je treba vedno poslušati in upoštevati njihove želje.

Recimo, s kolegico sva [na drugi lokaciji] en mesec sedela sama, dva uporabnika. 0 uporabnikov, potem pa kar naenkrat so se pa odločili prihajati in sva jih imela, ne vem, 20. Če ne bi takrat hodila dva meseca vsak petek tja, tega ne bi bilo, ne? (MDA60)

Vzpostavljanje mladinskega centra v skupnosti je namreč tek na dolge proge, saj ljudje potrebujejo čas, da se navadijo na novosti in prostor posvojijo.

Pri vzpostavljanju mladinskega centra je koristna podpora četrtne skupnosti, mestne občine, osnovnih šol, društev in športnih organizacij v bližini. Z njimi je dobro ohraniti sodelovanje tudi potem, ko mladinski center obratuje.

Pridobivanje uporabnikov

Kako doseči uporabnike in jih prepričati, da začnejo prihajati v mladinski center? Mladinski delavci menijo, da se jih pridobi s kakovostnim programom dejavnosti, ki so mladim zanimive in uporabne. To je možno le z odprtim komuniciranjem z mladimi, s poslušanjem njihovih želja in predlogov, saj se mladi v vsakem mladinskem centru razlikujejo in ni univerzalnega programa, ki bi se obnesel povsod. Zagotoviti je treba redno delovanje mladinskega centra.

In se mi zdi, da je naša prednost to, da smo ful stalni, da smo skozi tam. Recimo, tisti dan v tednu smo na tej lokaciji in smo skoraj vedno, in se mi zdi, da nas, za razliko od ostalih, to naredi ful prepoznavne. (MDA55)

Da se ljudje navadijo na obiskovanje mladinskega centra, mora biti znan čas izvajanja. Pri opazovanju smo zaznali, da na obisk mladih negativno vpliva že sprememba obratovalnega časa za eno uro.

Mladinski center pridobi prepoznavnost tudi z organizacijo dogodkov. Ti zelo pritegnejo mlade, sploh v naseljih, kot je to, ki je geografsko umaknjeno od vseh mestnih prireditev.

Mlade lahko pritegnejo v mladinski center sami mladinski delavci, njihove osebnosti.

Mislim, da to se pozablja, mladinski delavci morajo biti določeni karakterji ljudi, ker ne more biti vsak. (MDA50)

Zaželeno je, da so dostopni, prijazni, da upoštevajo skupna pravila.

Odločilen dejavnik pri pridobivanju mladih je lahko dober odnos z osnovno šolo.

Da greš mogoče na roditeljski sestanek, ker so dostikrat starši odločevalci, da mladi lahko pridejo. Pa tudi, da greš po razredih predstavljat. Najboljše je oboje. Mogoče tudi kake kontakte imeti, da imaš kakega informatorja, da on potem širi besedo. (MDD37)

Tudi mladi uporabniki lahko predstavijo mladinski center vrstnikom.

Potem pa »nahajpat« neko skupinico mladih, ali preko aktivnosti, ki jih ponujaš, ali preko tega, da jim predstaviš, kaj lahko pa oni ustvarijo še poleg teh aktivnosti. In potem gradiš, en po en. (MDD32)

Odnosi z okolico

Mladinski delavci so poudarili, da je zelo pomembno imeti vzpostavljen dober stik z vsemi prebivalci skupnosti, v kateri deluje mladinski center, ne le s tistimi, ki jim je center ciljno namenjen. Dobre odnose z okoliškimi prebivalci je možno graditi z druženjem in osebnimi stiki. To pomeni, da se mladinski delavci ljudem predstavijo kot posamezniki, osebno, ne kot mladinski delavci.

Ampak ne v smislu, kdo smo mi kot organizacija, ampak kdo sem jaz, od kje je moja familija konec koncev, a ne? Ker se tudi dosti »zbondajo« glede na to, ali si Balkanec ali nisi Balkanec. (MDB45)

Pomembno je tudi poudariti skupno dobro.

Tak skupnostni moment je, ker se mi zdi pomembno ozaveščati, da smo vsi mi pomembni za to, da bodo imeli mladi boljšo prihodnost. (MDD31)

Da bi ljudje sprejeli mladinski center kot del skupnosti, je treba poznati njene navade.

Ful bolj zaupajo, če njihov jezik govoriš. In to je ena stvar, ki je ful pomembna: ko vstopaš v skupnost, da se jim približaš tam, kjer oni so. (MDB46)

Kot njihovi gostje moramo sprejeti njihova pravila in ne vsiljevati lastnih. Na primer, prostovoljka v mladinskem centru poroča, da vedno, ko organizira piknik, razmišlja, kaj bi si želeli uporabniki, česa so oni vajeni, kaj bi si sami pripravili; zato pečejo čevapčiče, čeprav je sama vegetarijanka.

Odnosi z okolico mladinskega centra so pomembni za sobivanje.

Tudi s starši imamo nek odnos. Na začetku so nas malo grdo gledali, zdaj pa že delijo pecivo, kavo, si delimo klopco. (MDA57)

Tudi prebivalci pripomorejo k delovanju mladinskega centra.

Potem pa so zavezniki vsi ljudje, ki vsaj malo štekajo, kaj delamo. Vsaka tista mamica, ki prinese piškote pa kavo, vsak otrok, ki prinese od doma 5 jajc, vsak, ki prinese liter vode al pa šalice, ki nam jih manjka. (MDB50)

Možne pasti

Pri odpiranju mladinskega centra je treba biti pozoren na to, da dejavnosti niso namenjene same sebi, pri izvajanju dejavnosti pa je treba biti prilagodljiv.

To, da ni samo sebi namen, plus na drugi strani, da nisi preveč previden, da ne načrtuješ preveč in pač greš in sprobaš ene stvari in vidiš, če delujejo. (MDA58)

Ne smemo vsiljevati svojega mnenja in prezreti potreb ljudi v skupnosti.

Pozorni moramo biti predvsem na potrebe skupnosti. Res raziskati to in se odzivati na te potrebe. Pasti so pa naša miselnost, kaj mi mislimo, da soseska potrebuje. (MDB47)

Tudi obupati ne smemo prehitro.

Pa to, da je včasih treba ful enih sredstev, da se sploh kaka stvar kam premakne, da ne obupaš, da ne greš dvakrat nekam in rečeš, to ni to. (MDA59)

Poleg tega je treba upoštevati roke oddaje poročil, saj je od tega lahko odvisno financiranje mladinskega centra.

Delovanje mladinskega centra

Vrste dejavnosti

Najpogostejše dejavnosti v novem mladinskem centru so, po mnenju mladinskih delavk in delavcev, pogovarjanje, igranje družabnih iger, učenje, različne vrste športa, kuhanje, ustvarjanje in sproščanje. Nekateri so omenili dejavnosti, ki so specifične za druge mladinske centre, tj. igranje glasbil, glasbene delavnice, učenje tujih jezikov, razstave, delavnice z aktivističnimi temami, organizirani pogovori o duševnem zdravju.

Podobne dejavnosti so navedli tudi vprašani uporabniki.

Velikokrat ustvarjamo, kuhamo, vse skupaj. (UPB4)

Tudi v projektu barvanja starih belih majic (v okviru sodelovalno dialoškega raziskovanja) smo imeli piknik. V evalvaciji so udeleženci aktivnost zelo pohvalili, ker so lahko ustvarjali, kuhali in jedli, se pravi izvajali dejavnosti, ki so jim najljubše. V skupinskem pogovoru so uporabniki poudarili, da najraje vidijo, da nekaj delajo, kuhajo, se igrajo družabne igre in ustvarjajo. Povedali so še, da bi se raje manj pogovarjali in imeli več športnih dejavnosti.

Razlogi za obisk

Po mnenju mladinskih delavk in delavcev je sprostitev najpogostejši razlog za obisk mladih v mladinskem centru. V tem prostoru se mladi dobro počutijo, dobijo občutek, da je nekomu mar zanje. Prihajajo tudi zaradi družbe drugih mladih in zaposlenih, študentov in prostovoljcev. V mladinskem centru imajo različne možnosti pridobivanja izkušenj in znanj ter si želijo aktivno sodelovati, zato je pomembno, kakšne so dejavnosti v mladinskem centru in ali so dostopne (finančno in prostorsko). Nekateri prihajajo, da preganjajo dolgčas ali zaradi radovednosti. Lahko se informirajo o številnih možnostih za mlade. Nekateri si želijo zaupati lastne izkušnje z drugimi ali uresničiti svoje želje in ambicije ter svoj čas osmisлити. V mladinskem centru dobijo tudi podporo pri reševanju osebnih težav.

Tudi uporabniki so navedli sprostitev in zabavo med razlogi za obisk mladinskega centra.

Ker mi je tukaj zabavno, nikoli nam ni dolgčas, vedno nekaj delamo. (UPC2)

Radi prihajajo, ker so aktivnosti pestre in spoznajo kaj novega. Pa tudi, da se lahko družijo in ker so zaposleni in prostovoljci prijazni. V skupinskem pogovoru so povedali, da zelo radi prihajajo, ker lahko pečejo palačinke in so pri tem samostojni. Pa zato, ker lahko ustvarjajo.

Vloga uporabnikov

Po mnenju mladinskih delavcev je pomembna vloga uporabnikov podajanje lastnih predlogov.

Mlade se proba spodbujati, da so čim več aktivni, da tudi sami sodelujejo, predlagajo, pomagajo, še koga pripeljejo. (MDA3)

Prizadevajo si, da bi uporabniki pomagali pri raznih aktivnostih, da bi skrbeli za center in za druge. Omenili so tudi sodelovanje in širjenje glasu o mladinskem centru tako, da povabijo vanj svoje prijatelje.

Uporabniki vidijo svoj največji prispevek v skrbi za prostor.

Recimo, čistila sem za otvoritev pa kdaj, ko je konec že, pomagam noter znesti stvari. (UPA6)

Skrbijo predvsem tako, da pomagajo pri pospravljanju, popravljanju in izdelovanju novih pripomočkov. Skrbijo za ljudi v mladinskem centru in skupnosti. Pomagajo si med seboj, kuhajo drug za drugega, pospravijo za drugimi. Primer skrbi za prostor smo videli tudi med opazovanjem. Ko smo prišli v ponedeljek v mladinski center, so bila prva vrata odprta, notranjost pa počekana s krednimi flomastri. Dve redni uporabnici, stari 9 in 10 let, sta se brez obotavljanja lotili čiščenja.

Spodbude mladim k aktivni udeležbi

Mladinski delavci spodbudijo aktivno udeležbo mladih tako, da jim omogočijo izvajanje projektov oziroma sodelovanja pri njih. Omenili so še ti. mladinsko pobudo.

Mladinska pobuda je ful fajn, ker jih lahko mi kot koordinatorji odobrimo v znesku do 100 evrov. To je res, da gre najbolj na to, da mladi, ki so v mladinskem centru, sami predlagajo, da se učijo po eni strani aktivne participacije, po drugi strani pa pač, da vidijo, koliko imaš ti možnosti, koliko je kaj mogoče v lajfu. (MDD15)

Mlade spodbudijo k aktivnosti tudi s predstavitvijo možnosti napredovanja v različnih vlogah v mladinskem centru. Dva mladinska delavca sta opisala lastno izkušnjo, ko sta se mladinskemu centru sprva priključila kot prostovoljca in nadaljevala pot sodelovanja od študenta do redno zaposlenega. Podoben primer se je zgodil tudi v novem mladinskem centru. Ko je 18-letni uporabnik izvedel za možnost prehajanja vlog, se je želel preizkusiti v vlogi prostovoljca.

Aktivnost mladih spodbudijo že s tem, ko jih poslušajo in vključujejo.

Ful sledimo mladim, pa smo samo tam zanje, ali pa so oni za nas, ali pa skupaj. (MDA12)

Tudi njihove želje upoštevajo.

Tudi poslušamo, kaj jim je zanimivo, ne samo nekaj, kar mi mislimo, da bi bilo ful dobro. Velikokrat se ujamemo v to zanko, da jaz kot koordinatorica predvidevam, kaj bo mladim ziher ful dobro. (MDC18)

Mlade spodbudi k aktivnosti tudi medvrstniško sodelovanje.

Ker ste tudi prostovoljci in študentje vrstniki na nek način, gre tudi za medvrstniško sodelovanje in ... vi ful lažje približate te teme. (MDB20)

Mladinski delavci in delavke mlade aktivirajo s tem, ko so sami aktivni, da jim pokažejo zgled. Med opazovanjem smo zaznali, da se je uporabnica najprej udeležila dveh vodenih ustvarjalnih delavnic, ob spodbudi k načrtovanju projekta pa je zasnovala barvanje majic in ga samostojno izvedla in v njem zelo uživala.

Pomembno je še mlade informirati o tem, kaj jim je na voljo; hitro uresničiti ideje, preden izgubijo zanimanje; graditi odnose med ekipo zaposlenih, študentov in prostovoljcev. To vzbuja dobro razpoloženje in izboljšuje funkcionalnost timskega dela.

Vplivi participacije mladih na skupnost

Pred postavitvijo objekta za namen mladinskega centra v sosesko na tem mestu ni bilo ničesar. Po pričevanju starejših domačinov je ta del veljal za »nevarno sosesko«, kamor naj mladi ne bi zahajali. Dva uporabnika sta povedala, da sta se že prej zadrževala tukaj, saj živita v bližini in sta se sem prihajala igrat s prijatelji. Eden od njiju je povedal, da je mladinski center zdaj zbirna točka za ljudi.

Všeč mi je bilo, da je bilo dosti več interesa, kakor sem pričakoval. Ta nova igrala pa ta objekt z mladinskim centrom je privabil dosti novih otrok, ne samo iz naselja, ampak tudi od tam dol. Pa tudi vem, da sem prihajajo tudi, ko vas ni, pridejo tle gor se igrat, starši pa gledajo, ne vem, če veste to, pač pridejo sem. Pa tudi mi včasih pridemo tako ponoči sem gor. Ko se vidijo zvezde, gledamo zvezde. (UPD7).

Uporabnice prej niso hodile na ta kraj, ker ni bilo tu nič za početi, in naselja tako rekoč niso poznale. Zaradi novega objekta z mladinskim centrom so začele hoditi v ta del naselja.

Ne, ko ni bilo tega, me ni bilo tukaj. Zato ne vem, kaj je bilo prej tukaj. (UPČ4)

Eni je tukaj boljše kot pet minut stran, kjer sama živi, ker je bolj urejeno, več je igral, saj je bila soseska ob nastanku mladinskega centra v celoti prenovljena. Uporabnik je dodal, da so bili pred prenovo soseske in odprtjem mladinskega centra vsi v hišah, zdaj pa je veliko več življenja na ulici.

Uporabniki so povedali, da so spoznali nove ljudi, večinoma vrstnike pa tudi starejše.

Od mlajših eno punco pa enega fanta. Od starejših nikogar. Gospoda s kužkom sem spoznala. (UPA9)

Omenjeni gospod je med redkimi odraslimi, rednimi obiskovalci mladinskega centra.

Vsi uporabniki, razen enega, so dejali, da imajo občutek, da se lahko zane-sejo na ljudi v soseski.

Ja, zakaj pa ne, enostavno greš vprašat: »A lahko to pa to?« Pa se lahko potem nekaj dogovorimo. (UPC10)

To se je potrdilo tudi pri izvajanju lastnega projekta, ko je šla 10-letna idejna vodja prosit za led gospo, ki je ni poznala, in ga je dobila.

Razprava

V študiji primera novega mladinskega centra v obrobni soseki mesta smo po dobrem letu delovanja z direktorico javnega zavoda, mladinskimi delavci in mladimi uporabniki raziskovali procese vzpostavljanja delovanja novega mladinskega centra in spodbujanja mladih k prevzemanju aktivne vloge v njem ter evidentirali spremembe v življenju skupnosti. Pri obeh ciljnih usmeritvah mladinskega dela – mreženje v skupnosti in znotraj mladinskega centra – se je za ključni element vodenja interakcij pokazal dialog. Zanj so bili odgovorni mladinski delavci, ki so pri svojem ravnanju zavezani načelom participacije, da omogočijo enakovredno sodelovanje med različnimi ljudmi, tako v mladinskem centru kot v skupnosti. Te prvine dela z mladimi poudarjajo tudi drugi raziskovalci participacije mladih v občolskih dejavnostih (npr. Checkoway in Gutiérrez, 2006; Gril, Klemenčič in Autor, 2009; Kiilakoski, 2020).

Raziskava je tudi pokazala, da procesi participacije v skupnosti dosežejo želene cilje: podpora različnih deležnikov in sprejemanje mladinskega centra med lokalnimi prebivalci, povezanost in zaupanje med ljudmi v skupnosti pa tudi oživljanje javnega prostora v skupnosti (ki je prej veljal za nevarnega). Podobne vplive na razvoj skupnosti kažejo tudi druge raziskave participacije mladih v skupnostnih programih (Brennan, Barnett in Lesmeister, 2007; Cicognani in Zani, 2015; Ramey idr., 2018).

Pri opisovanju participacije v skupnosti in dela z mladimi v mladinskem centru so sogovorniki v raziskavi razkrili nekatere učinkovite načine vodenja interakcij. Ustanovitev novega mladinskega centra je mogoča le, če že pri zasnovi ideje pobudniki sodelujejo z javnimi zavodi, gospodarskimi in drugimi organizacijami v občini, za njeno uresničitev pa je ključna podpora lokalnih oblasti. Čeprav ima tak način delovanja mladinskega centra zakonsko podlago (Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, 2010), je raziskava pokazala, da si je treba za podporo drugih deležnikov v občini vztrajno prizadevati za dialog, prevzeti pobudo in dokazovati kredibilnost izvajalcev mladinskega centra z dosedanjim delom.

Nenehno prevzemanje pobude za dialog z različnimi organizacijami v skupnosti (lokalnimi šolami, športnimi in drugimi društvi) in predvsem s prebivalci je uspešen način uresničevanja ideje tudi na sami lokaciji. Pri tem si je treba prizadevati za vzpostavljanje dobrih odnosov, da okolica sprejme mladinski center za svojega. Zato je treba programsko zasnovo mladinskega centra usklajevati z zaznanimi potrebami prebivalcev in z njimi vzpostaviti osebni stik, ki temelji na poudarjanju skupnega dobrega, na predstavitev preteklih izkušenj in dosežkov mladinskega dela kakor tudi na osebnih vrtilinah mladinskih delavcev v pristnih medosebnih odnosih. Le tako si namreč lahko pridobijo zaupanje med prebivalci.

Delovanje mladinskega centra mora biti od začetka usmerjeno v odprto komunikacijo in sprejemanje prispevkov lokalnih prebivalcev, posebej mladit, tako pri oblikovanju prostora kot programa dejavnosti. To skupaj z rednim urnikom obratovanja, vztrajnostjo in prilagodljivostjo mladinskih delavcev in delavk omogoča sobivanje in sodelovanje s skupnostjo.

Dolgoročno uspešnost mladinskega centra zagotavlja participativno delovanje mladinskih delavcev in delavk: pri vseh aktivnostih je treba izhajati iz potreb in pričakovanj ter navad lokalnih prebivalcev in se jim prilagajati, sprejemati njihove pobude in jih vključevati v dejavnosti ter aktivno spodbujati obiskovanje mladinskega centra (s promocijo mladinskega centra na šolah in v vrstniških skupinah mladih ter z organizacijo dogodkov v soseski).

Program dejavnosti v novem mladinskem centru je usklajen s potrebami in željami uporabnikov, kot dokazujejo enaki razlogi za obiskovanje, ki so jih navajali mladi in mladinski delavci: pritegnejo jih zabavne, raznovrstne in ustvarjalne dejavnosti, ki omogočajo sprostitev v družbi vrstnikov in mladinskih delavcev. To so poglavitni motivi za obiskovanje mladinskih centrov tudi drugod (Geidne, Fredriksson in Eriksson, 2016).

Upoštevanje želja mladih se kaže tudi v usklajenem poročanju mladih in mladinskih delavcev o vsebinah dejavnosti v novem mladinskem centru – družabne in športne igre, ustvarjalne delavnice, kuhanje, pogovori. Prav zaradi prilagajanja potrebam mladih se dejavnosti različnih mladinskih centrov razlikujejo, hkrati pa se umeščajo na tista področja dejavnosti, ki opredeljujejo kakovostno preživljanje prostega časa (Gril, 2011; Mreža Mama, b.d.; Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju, 2010).

Mlade spodbudijo k aktivnemu sodelovanju v novem mladinskem centru: zgledi ravnanja mladinskih delavcev in vrstnikov; možnost za izražanje mnenj, idej in predlogov za dejavnosti v pogovorih (npr. s tehniko sodelovalno dialoškega raziskovanja); prilagajanje dejavnosti v skladu z njimi; zagotavljanje podpore pri izvedbi lastnih projektov in skupne evalvacije teh projektov; informiranje o možnostih nadaljnjega vključevanja v delovanje mladinskega centra v čedalje odgovornejših, čedalje bolj vodstvenih vlogah.

Zaupni odnosi med mladinskimi delavci in mladimi zagotavljajo varno okolje za preizkušanje idej, omogočajo učenje skupaj z vrstniki in jamčijo podporo odraslih. Te tri značilnosti mladinskega centra so ključne za aktivno participacijo mladih (Strobel idr., 2008).

Čeprav so mladi uporabniki večinoma še otroci, so v novem mladinskem centru vse pogostejše v aktivnih vlogah pomočnikov in sodelavcev pri dejavnostih. Znajdejo se v vlogi skrbnikov prostora, nekateri tudi v vlogi vodilnih akterjev svojih prostočasnih dejavnosti (kot kaže lastni projekt uporabnice, izveden v času raziskave). Torej je že otroke mogoče vključiti v vse faze delovanja skupaj z vrstniki, od ideje in načrtovanja do izvedbe ter evalvacije. To ustreza najvišjima stopnjama Hartove lestvice participacije (Hart, 1992).

Participacije mladih v projektih v skupnosti, ki bi povzročili družbene spremembe in jim okrepili željo po večji družbeno-politični angažiranosti,

pa v tem mladinskem centru nismo zasledili, najbrž zato, ker ga večinoma obiskujejo otroci in mlajši mladostniki, ki jih družbena vprašanja še ne zanimajo in se z njimi ne poistovetijo tako kot starejši mladostniki. Za večjo vključenost starejših mladostnikov si bodo morali v tem mladinskem centru še prizadevati.

Sklep

Skupnostni prostori za mlade so pomembni akterji pri socializaciji mladih. S spodbujanjem aktivne participacije mladih in s sodelovanjem s prebivalci in različnimi deležniki v lokalnem okolju (šole, društva, zavodi, organizacije, občina) v celotnem procesu ustanavljanja, načrtovanja in delovanja mladinskega centra lahko z mladinskim delom pripomoremo k solidarnosti in sodelovalnim odnosom med ljudmi ter mladim povečujemo samozavest, znanje in pogum za delovanje in vključevanje v družbo ter jim s tem pomagamo osmisлити življenje.

Viri

- ACT Youth Work (2023). *Code of ethical practice: a framework for safe, ethical, and professional youth work practice in the ACT*. Pridobljeno 10. 9. 2024 s <https://www.youthcoalition.net/wp-content/uploads/2023/03/ACT-Youth-Work-Code-of-Ethical-Practice.pdf>
- Agans, J., Champine, R., DeSouza, L., Mueller, M., Johnson, S., & Lerner, R. (2014). Activity involvement as an ecological asset: profiles of participation and youth outcomes. *Journal of Youth and Adolescence*, 43, 919–932. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10964-014-0091-1>
- Barrett, M. (2015). An integrative model of political and civic participation: linking the macro, social and psychological levels of explanation. V M. Barrett, & B. Zani (ur.), *Political and civic engagement: multidisciplinary perspectives* (str. 162–187). Hove, New Yourk: Routledge.
- Bower, M., Donohoe-Bales, A., Nguyen, A., Smout, S., Boyle, J., Barrett, E., Partridge, S., Mandoh, M., Simmons, M., Valanju, R., Yan, F., Ou, C., Meas, D., Guo, K., Mautner, D., Hadaya, I., Rose, D., & Teesson, M. (2023). Mental health and wellbeing outcomes of youth participation: a scoping review protocol. *PLOS ONE*, 18, 10. DOI: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0293006>
- Brennan, M., Barnett, R., & Lesmeister, M. (2007). Enhancing local capacity and youth involvement in the community development process. *Community Development*, 38(4), 13–27. DOI: <https://doi.org/10.1080/15575330709489816>
- Checkoway, B., & Gutiérrez, L. (2006). Youth participation and community change. *Journal of Community Practice*, 14(1–2), 1–9. DOI: https://doi.org/10.1300/J125v14n01_01
- Cicognani, E., & Zani, B. (2015). Social and psychological factors influencing political and civic participation: a psychosocial perspective. V M. Barrett, & B. Zani (ur.), *Political and civic engagement: multidisciplinary perspectives* (str. 124–145). Hove, New Yourk: Routledge.
- Cooperrider, D. L., Whitney, D., & Stavros, J. M. (2008). *Appreciative inquiry handbook: for leaders of change* (2. izdaja). Oakland: Berrett-Koehler Publishers.

- Eisman, A., Stoddard, S., Bauermeister, J., Caldwell, C., & Zimmerman, M. (2017). Trajectories of organized activity participation among urban adolescents: associations with young adult outcomes. *Journal of Community Psychology*, 45(4), 513–527. DOI: <https://doi.org/10.1002/jcop.21863>
- Geidne, S., Fredriksson, I., & Eriksson, C. (2016). What motives are important for participation in leisure-time activities at Swedish youth centres? *Health Education Journal*, 75(8), 972–985. DOI: <https://doi.org/10.1177/0017896916644001>
- Gril, A. (2011). Kako spodbuditi aktivno udeležbo mladih v mladinskih centrih? V M. Kuhar, & Š. Razpotnik (ur.), *Izzivi mladinskega dela*, Zbirka Socialno pedagoške teme, 9, 200–217. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Gril, A., Klemenčič, E., Autor, S. (2009). *Udejstvovanje mladih v družbi*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Hart, R. (1992). Children's participation: from tokenism to citizenship, *Innocenti Essays Report Card 16*, Florence: UNICEF. Pridobljeno 10. 9. 2024 s https://www.unicef-irc.org/publications/pdf/childrens_participation.pdf
- Kiilakoski, T. (2020). *Perspectives on youth participation*. European Union & Council of Europe: Youth Partnership. Pridobljeno 10. 9. 2024 s https://pjp-eu.coe.int/documents/42128013/59895423/Kiilakoski_Participation_Analytical_Paper_final%252005-05.pdf/b7b77c27-5bc3-5a90-594b-a18d253b7e67
- Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (1989). Pridobljeno 10. 9. 2024 s <https://www.unicef.si/projekti-v-sloveniji/zagovornistvo/konvencija-o-otrokovih-pravicah>
- Lansdale, G. (2010). The realisation of children's participation rights, critical reflections. V B. Percy-Smith, & N. Thomas (ur.), *A handbook of children and young people's participation: perspectives from theory and practice* (str. 11–23). DOI: <https://doi.org/10.4324/9780203871072>
- Larson, R., & Wood, D. (2006). Positive development. V L. R. Sherrod, C. A. Flanagan, R. Kassimir, & A. K. Syvertsen (ur.), *Youth activism: an international encyclopedia* (str. 479–485). Westport, CT: Greenwood Publishing.
- Mesec, B. (2007). *Metodologija raziskovanja v socialnem delu 2: študijsko gradivo* (2. izdaja). Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- Mreža MaMa (b.d.). Pridobljeno 10. 9. 2024 s <https://www.mreza-mama.si/o-zavodu/>
- Ramey, H., Lawford, H., Rose-Krasnor, L., Freeman, J., & Lanctot, J. (2018). Engaging diverse Canadian youth in youth development programs: program quality and community engagement. *Children and Youth Services Review*, 94, 20–26. DOI: <https://doi.org/10.1016/J.CHILDYOUTH.2018.09.023>
- Rutar, S. (2013). *Poti do participacije otrok v vzgoji*. Koper: Univerza na Primorskem, ZRS, Znanstvena založba Annales.
- Shier, H. (2001). Pathways to participation: openings, opportunities and obligations. *Children & Society*, 15(2), 107–117. DOI: <http://dx.doi.org/10.1002/chi.617>
- Strobel, K., Kirshner, B., O'Donoghue, J., & McLaughlin, M. (2008). Qualities that attract urban youth to after-school settings and promote continued participation. *Teachers College Record: The Voice of Scholarship in Education*, 110(8), 1677–1705. DOI: <https://doi.org/10.1177/016146810811000805>
- Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (2010). *Ur. l. RS*, št. 42/10 in 21/18.